

Загальносвітовий контекст освіти

УДК 378.014(413)

Сучасна практика позашкільної освіти в Україні та Польщі: порівняльний аналіз

Наталія САВЧЕНКО,

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту

Істотні соціальні-економічні та політичні зміни, що відбулися в Україні, інтеграція до європейського і світового освітнього простору зумовили трансформацію позашкільної роботи в позашкільну освіту та правове закріплення її нового статусу як складової системи освіти. На практиці позашкільну освіту в Україні та Польщі забезпечують заклади освіти, культури, мистецтва, фізкультури і спорту тощо. Особлива роль серед них належить позашкільним навчальним закладам, які можуть швидко, мобільно реагувати на зміни, надавати дітям широкі можливості для поліпшення якості їх життя та інтенсивного формування позитивного ставлення до нього, передбачають активну взаємодію та співпрацю дорослих і дітей. У позашкільних навчальних закладах залучення учнів до освітньої діяльності відбувається в невимушеній атмосфері навчально-виховного процесу за вільного вибору особистістю не лише закладу, а й педагогів, відповідно до своїх уподобань, нахилів та інтересів. Увага до зазначеної проблеми пов'язана з необхідністю звернення до кращих здобутків як вітчизняного, так і зарубіжного досвіду, що дає змогу узагальнити і систематизувати попередні напрацювання, визначити пріоритети, значущі для сучасності, творчо трансформувати цікаві знахідки до умов сьогодення.

Мета статті – шляхом порівняльного аналізу позашкільної освіти України та Польщі охарактеризувати основні типи позашкільних навчально-виховних закладів.

Теоретичні основи позашкільної освіти закладено в педагогічних працях В. П. Вахтерова, Г. М. Ващенко, Н. К. Крупської, А. С. Макаренка, Є. М. Мединського, І. І. Огієнка, М. І. Пирогова, С. Ф. Русової, С. О. Сірополка, В. О. Сухомлинського, В. І. Чарнолуцького, С. Т. Шацького та ін.

Окремі питання сучасних методологічних засад позашкільної освіти та виховання, позашкільної роботи представлено в працях українських учених І. Д. Бега, В. В. Борисова, В. В. Вербицького, А. Й. Капської, Б. С. Кобзаря, В. М. Мадзігона, Г. П. Пустовіта, Ю. Д. Руденка, А. Й. Сиротенка, О. В. Сухомлинської, Т. І. Сущенко та ін.

Проблеми позашкільної роботи, організації вільного часу дітей, додаткової освіти висвітлено в дослідженнях зарубіжних науковців: Л. К. Баласної, О. Б. Євладової, А. В. Єгорової, М. Жумарової,

А. В. Золотарьової, І. Ковалчікової, М. Б. Коваль, Е. Кратофілової, Л. Г. Логінової, Н. А. Морозової, Р. Кларійса, А. Панек, А. В. Скачкова, В. Г. Федотової, А. Б. Фоміної, Н. Ф. Харінко, М. О. Чекова, Н. А. Чернової, М. Шиманського та ін. Проблематику позашкільної освіти розроблено у працях польських учених В. Алейзяка (W. Alejziak), Н. Ассородобрай (N. Assorodobraj), Ц. Банаха (C. Banach), М. Бжозовського (M. Brzozowski), А. Богданської (A. Bogdańska), Б. Ваховича (B. Wachowicz), Е. Венгриновича (E. Węgrzynowicz), С. Волошина (St. Wołoszyn), Р. Врочинського (R. Wroczynski), Я. Гнітецького (J. Gnitecki), Г. Гонсьора (H. Gąsior), К. Денека (K. Denek), Л. Дюбеля (L. Dubiel), Й. Іздебської (J. Izdebska), А. Камінського (A. Kamiński), С. Карповича (S. Karpowicz), Б. Кереса (B. Kiereś), Ч. Купісевича (C. Kupisiewicz), Я. А. Малиновського (J. A. Malinowski), Г. Мушинського (H. Muszyński), В. Оконя (W. Okoń), С. Папли (St. Papla), Г. Радлінської (H. Radlinska), Б. Суходольського (B. Suchodolski), С. Точек-Вернера (S. Toczek-Werner) та ін.

Історичні основи становлення і розвитку позашкільних навчальних закладів розкрито в працях В. Є. Береки, О. В. Биковської, С. М. Букреєвої, О. Г. Глух, А. Й. Сиротенка, Т. Д. Цвірової, А. С. Шепілової та ін.

Напрями наукових досліджень засвідчують актуальність означеної проблеми, особливо зважаючи на те, що вивчення досвіду, порівняльний аналіз різних сфер життя колишніх соціалістичних країн, що стали членами Євросоюзу або претендують на таке членство, набуває ґносеологічного значення. Для нашої країни особливою цінністю становить досвід політичних, економічних та освітніх трансформацій у Республіці Польща, з якою Україну нині єднають міцні зв'язки стратегічного партнерства. Зазначене стосується і такої важливої царини педагогічної діяльності, як позашкільна освіта. З огляду на це, спробуємо здійснити порівняльний аналіз сучасного стану державної політики щодо позашкільної освіти в Україні з організацією її в іншій європейській постсоціалістичній державі – Польщі. Розкриємо питання нормативного забезпечення, організаційної структури та управлінської діяльності позашкільної освіти в цих державах.

Зазначимо, що в Україні державну політику у сфері позашкільної освіти та напрями її розвитку визначено у таких документах, як: Конституція України (1996), Закон України «Про освіту» (1991), Закон України «Про позашкільну освіту» (2000), Закон України «Про загальну середню освіту» (1999), Закон України «Про охорону дитинства» (2001), Національна доктрина розвитку освіти (2002), Положення про позашкільний навчальний заклад (2001) тощо.

Законодавчою основою забезпечення права кожного на здобуття позашкільної освіти є Конституція України. Зокрема, ст. 53 Конституції України передбачено забезпечення розвитку позашкільної освіти, її доступності, а в ст. 54 закріплено право громадян на свободу художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності тощо. Також у ст. 53 Конституції України подано такі важливі поняття, як «позашкільна освіта», «позашкільний навчальний заклад» [1].

Нормативною базою трансформації позашкільної освіти в період після проголошення незалежності нашої держави став Закон України «Про освіту». У ст. 29, 38, 39 визначено структуру освіти України, зокрема позашкільну освіту як складову системи, а також основні принципи її здійснення [2].

Зазначимо, що в Законі України «Про освіту» задекларовано: позашкільна освіта та виховання є частиною структури освіти і спрямовується на розвиток здібностей, талантів дітей, учнівської та студентської молоді, задоволення їх інтересів, духовних запитів і потреб у професійному визначенні. Позашкільну освіту та виховання здійснюють навчальні заклади, сім'я, трудові колективи, громадські організації, товариства, фонди. Здобуття

позашкільної освіти ґрунтується на принципі добровільності вибору типів закладів, видів діяльності. Крім цього, держава забезпечує умови для здобуття учнями і молоддю позашкільної освіти. Також законодавчо визначено і нормативно закріплено заклади, що належать до системи позашкільної освіти, а також спортивні об'єкти, культурні, оздоровчі та інші заклади, в яких здійснюють навчально-виховну роботу.

Подальшою важливою подією в історії вітчизняної позашкільної освіти є розроблення та ухвалення Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття») [6]. У ній наголошено на необхідності виходу освіти України на рівень розвинених країн світу шляхом докорінного реформування її концептуальних, структурних, організаційних засад, а також подолання монопольного становища держави в освітній сфері.

Окреслено завдання децентралізації та регіоналізації управління системою освіти, посилення впливу громадськості на прийняття рішень у сфері освітньої політики з поступовим формуванням державно-громадської системи управління освітою, інтеграції у світові освітні структури, забезпечення варіативності освіти тощо.

Особливого значення в цей період мали розроблення й прийняття нового Положення про позашкільний навчальний заклад (1996) і Концепції позашкільної освіти (1996).

Подальший період в історії позашкільної освіти України розпочинається на межі століть (2000 р.) у зв'язку з прийняттям Закону України «Про позашкільну освіту» (2000), який визначив правові, соціально-економічні, організаційні, освітні та виховні засади позашкільної освіти.

Зазначимо, що Закон України «Про позашкільну освіту» охоплює як статті, пов'язані з організацією позашкільної освіти, так і ті, в яких розкриваються основні засади здійснення позашкільної освіти в позашкільних навчальних закладах [3].

У цілому Закон України «Про позашкільну освіту» містить 30 статей, спрямованих на суттєве посилення правового статусу позашкільної освіти. Відповідно до ст. 1 вперше визначено такі важливі терміни, як «система позашкільної освіти», «позашкільна освіта», «позашкільний навчальний заклад» тощо. Ст. 9 регламентує основні засади державної політики у сфері позашкільної освіти, що полягають у: доступності позашкільної освіти громадянам України незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак; фінансуванні державних та комунальних позашкільних навчальних закладів відповідно до їх структури; добровільності вибору типів позашкільних навчальних закладів, форм позашкільного навчання і видів діяльності; науковості, світського характеру освіти; забезпеченні правового і соціального захисту вихованців, учнів і слухачів

в їх прагненні до вільного, різнобічного розвитку особистості [3].

Особливе значення для здійснення позашкільної освіти має Закон України «Про охорону дитинства» (2001) [7]. Розроблений і ухвалений на підставі положень Конституції України і Конвенції ООН про права дитини, Закон широко і різнобічно розкриває права та свободи дитини, визначає охорону дитинства стратегічним загальнонаціональним пріоритетом і з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист та всебічний розвиток установлює основні засади державної політики в цій сфері [там само].

Основні засади діяльності позашкільних навчальних закладів визначено і затверджено в Положенні про позашкільний навчальний заклад (2001), в якому розкрито організаційно-правові засади діяльності позашкільних навчальних закладів, питання управління й учасників навчально-виховного процесу, фінансово-господарської діяльності та матеріально-технічної бази, міжнародного співробітництва, державного контролю [4].

Наголосимо: в Україні розроблено і затверджено понад 70 нормативно-правових актів з питань позашкільної освіти. Водночас процес удосконалення нормативно-правової бази у сфері позашкільної освіти, прав та захисту дітей в Україні триває [8].

У Польщі позашкільній освіті як актуальній проблемі суспільного життя приділяється велика увага. Зазначимо, що діяльність у цій сфері є структурною складовою національної системи освіти. Перехід держави у 1989 р. від соціалістичного устрою до ринкової економіки і парламентської демократії став початком важливих суспільно-політичних перетворень у всіх сферах життя країни.

Установлено, що державну політику Польщі у сфері позашкільної освіти, організації вільного часу дітей і молоді відображено в багатьох правових документах. Юридичну базу позашкільної освіти закладено в Основному Законі демократичної держави – Конституції Республіки Польща (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej) (1997). У ньому розкрито положення про молодіжну політику, систему освіти, добробут громадян. Зокрема, утвердження і загальний захист прав дітей, у тому числі на освіту, науку, творчість, здійснюються відповідно до ст.ст. 70, 72, 73 Конституції Республіки Польща.

Одним із основних нормативно-правових документів у Польщі, яким регулюються питання освіти, у тому числі позашкільної, є Закон «Про систему освіти» (1991) (Ustawa o systemie oświaty). У ст. 2 цього закону визначено її складові, серед яких – освітньо-виховні заклади (placówki oświatowo-wychowawcze), молодіжні осередки виховання (młodzieżowe ośrodki wychowawcze) тощо.

Нормативно-правове забезпечення функціонування закладів позашкільного виховання в Польщі (Placówki Wychowania Pozaszkolnego) представлено Рамковими статутами публічних закладів (2005)

(Ramowy statut placówki publicznej) та іншими документами. Так, Рамковий статут публічних закладів позашкільного виховання (Ramowy statut publicznej placówki wychowania pozaszkolnego) нормативно визначає і закріплює назву закладу, його філіалів, органів управління, основні напрями діяльності, права та обов'язки його учасників тощо.

Отже, потужна нормативно-правова база позашкільної освіти в Україні і Польщі є основою забезпечення її функціонування та розвитку. Водночас Україна і Польща мають нормативно визначені і закріплені структури позашкільної освіти. Характерним для них також є те, що ці структури обох держав мають багато спільного. Зазначимо, що наявність розвиненої мережі позашкільних навчальних закладів в Україні і закладів позашкільного виховання в Польщі дає змогу широко охопити дітей і молодь позашкільною освітою, організованим дозвіллям, тому підвищується їхній інтерес до роботи цих закладів.

В Україні у системі позашкільної освіти функціонують різні типи і види позашкільних навчальних закладів широкого спектра тематичної спрямованості: центри, будинки, клуби науково-технічної творчості учнівської молоді, станції юних техніків; центри, будинки, клуби еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді, станції юних натуралістів; центри, будинки, клуби, бюро туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді, туристсько-краєзнавчої творчості учнівської молоді, станції юних туристів-краєзнавців; центри, палаци, будинки, клуби художньої творчості дітей, юнацтва та молоді, дитячої та юнацької творчості, естетичного виховання; клуби фізичної підготовки тощо.

З'ясовано, що у Польщі основними типами закладів позашкільного виховання є: центри позашкільної роботи (Ogniska Pracy Pozaszkolnej), молодіжні будинки культури (Młodzieżowe Domy Kultury), міжшкільні спортивні центри (Międzyszkolne Ośrodki Sportowe), дитячі майданчики (Ogródy Jordapowskie), палаци молоді (Pałace Młodzieży), центри освіти (Centra Edukacyjne), молодіжні астрономічні обсерваторії (Młodzieżowe Obserwatoria Astronomiczne) та інші заклади (Pozostałe Placówki).

Нині розвиток позашкільного виховання у Польщі характеризується започаткуванням нових установ, приватизацією наявних, коротким часом існування. Можливість участі в діяльності цих установ мають діти, чії батьки можуть оплатити заняття. Активізуються різні релігійні спільноти, косятоли, місцеві (локальні) громади. Акцентується суб'єктність процесу виховання (вихованець інтерпретується як суб'єкт).

Позашкільні установи допомагають школі в організації вільного часу дітей і молоді [11, с. 246].

Позашкільні заняття організовують різні установи, які діють незалежно від школи. Це позашкільні установи, спеціально призначені для роботи з дітьми та молоддю шкільного віку, зокрема Молодіжні будинки культури, Будинки культури

дітей і молоді, а також культурно-освітні установи, призначені для дорослих, які відкриті для дітей частково або повністю, наприклад, організовують секції, молодіжні клуби як свою додаткову діяльність (спортивні клуби).

До першої групи належать установи позашкільного виховання, підпорядковані відомствам освіти і вищої школи: Палаці молоді, Молодіжні будинки культури, будинки культури дітей і молоді, позашкільні спеціалізовані установи, центри позашкільної праці, Йорданівські сади, майданчики для ігор і розваг, молодіжні світлиці при залізничних вокзалах, центри фізкультури, а також міжшкільні спортивні клуби. Другу групу становлять: установи відомств культури і мистецтва, в яких діють дитячі і молодіжні секції (Будинки культури, клуби, бібліотеки), або дитячі і молодіжні заклади професійних спілок (будинки культури, фабрично-заводські світлиці тощо), секції і позашкільні заклади, які функціонують під егідою громадських виховних організацій [10, с. 57].

Йорданівські сади (Ogrody jordanowskie) організовують заняття на свіжому повітрі для дітей віком від трьох до чотирнадцяти років. Деякі з таких установ займаються також опікунською роботою, включно з підготовуванням дітей і допомогою у виконанні шкільних домашніх завдань. У них організовують різні розваги та колективні ігри, танці, заняття співом, ритмічною гімнастикою, спортом, працю на ділянці. За негоди заняття відбуваються у *світлиці*, яка є при кожній такій установі, і характер занять змінюють (розповіді історій, читання книг, товариські ігри і розваги, перегляд кінофільмів, телепередач або ж майстрування чи гімнастичні вправи тощо) [9, с. 16].

Йорданівські сади – це простір ігор і рухових забав для дітей і молоді; ідею таких садів (парків) розвинуло Варшавське Гігієнічне Товариство (ВГТ) за фінансової підтримки промисловця Вільгельма Е. Рау (Wilhelm Ellis Rau). Починаючи від 1899 р. ВГТ у багатьох містах Польщі засновувало так звані Сади Рау. 1928 р. постало Товариство Йорданівських Садів. Після Другої Світової війни вони стали одними з основних установ позашкільного виховання (1961 року функціонувало понад 600 Йорданівських Садів). У 70–80-х роках ХХ ст. кількість їх зменшилася, оскільки деякі з них розорили або ліквідували під забудову.

Палаці молоді (Pałace młodzieży) – це опікунсько-виховні та культурно-освітні установи, призначені для занять з дітьми та молоддю у вільний від шкільного навчання час. Метою цих занять є поглиблення та практичне застосування знань, набутих у школі, пробудження та розвиток наукових, технічних і художніх зацікавлень, а також заохочення молоді до занять гімнастикою, спортом, краєзнавством, туризмом [12, с. 281]. Палаці молоді обладнано всім необхідним для проведення з дітьми позашкільних занять. Вони мають плавальні басейни, спеціалізовані майстерні різного

типу, читальні, зали для ігор і розваг. Діти можуть займатися фізичними вправами, вивчати іноземні мови, брати участь у гуртках (художніх, технічних чи самоосвіти). Всі заняття проводять професійні інструктори [11, с. 245]. Палаці молоді розміщуються в будівлях, спеціально збудованих для цього, з великою кількістю добре обладнаних приміщень. Ці заклади позашкільного навчання та виховання мають можливість забезпечити заняття, що відповідають різноманітним інтересам, – за напрямками різних наукових, технічних, художніх спеціальностей, фізкультури, спорту і туризму.

У Палацах молоді функціонують методичні кабінети, фахівці яких узагальнюють та опрацьовують педагогічний досвід закладів позашкільного виховання, а також надають методичну допомогу працівникам таких закладів різного типу [9, с. 14].

Молодіжні будинки культури (Młodzieżowe Domy Kultury) і Будинки культури дітей та молоді (Domy Kultury Dzieci i Młodzieży) репрезентують той самий тип високорозвинених, гарно оснащених установ позашкільного виховання, що й Палаці молоді. Проте ці заклади менші за розмірами, деякі з них спеціалізуються з одного напрямку діяльності (художнього, технічного тощо) [11, с. 245].

Молодіжні будинки культури створено в усіх великих містах Польщі. Вони охоплюють учнів шкіл усіх типів віком від десяти до вісімнадцяти років. Однак пріоритетним напрямом їх роботи є насамперед розвиток і формування інтересів школярів старших класів, професійна орієнтація.

Нинішні Будинки культури дітей та молоді – це культурно-освітні інституції, які постали з переформованих Будинків Харцера (Domów Harcerza). Вони задовольняють потреби учнів шкіл основного ступеня, враховуючи найрізноманітніші інтереси та психофізичні можливості дітей та юнацтва. У Будинках культури дітей та молоді діють бібліотеки й читальні, кінозали, майстерні, гуртки (хореографічні, «живого слова», читацькі, фотографічні, технічні, туристичні, умілих рук, самоосвіти та ін.), лялькові театри і театри тіней; організовано гарцерські заняття і літні табори [9, с. 15]; проводяться культурно-масові заходи – театральні вистави, виставки художньої, професійної, самодіяльної творчості, спортивні вистави, масові ігри і розваги [12, с. 73].

Центри позашкільної праці (Ogniska pracy pozaszkolnej) – це установи, які використовують приміщення й устаткування шкіл та організовують вільний час молоді насамперед з цих самих шкіл, а також із найближчого середовища. Центри позашкільної праці є двох типів: широкого профілю (wielokierunkowe) та спеціалізовані: музичні, театральні, технічні тощо [11, с. 245].

Майданчики для ігор і розваг (Place gier i zabaw) є загальнодоступними. Їх назва відповідає характеру занять дітей, які їх відвідують. За розвагами дітей та їх поведінкою стежить інструктор [9, с. 16–17].

Дослідник Ришард Врочинський (Ryszard Wroczyński) класифікує позашкільні установи у

Польщі так: дитячі та молодіжні **світлиці** (*światlice*) – шкільні (*światlice szkolne*) та терапевтичні (*światlice terapeutyczne*); **читальні** (*czytelnie*); **простір розваг та рухливих ігор** (*tereny zabaw i gier ruchowych*); **центри творчої праці молоді** (*ośrodki pracy twórczej młodzieży*); **колонії і напівколонії** (*kolonie i półkolonie*); **консультації** (*poradnie*).

Світлиці – виховні установи з різними завданнями та відповідною організацією; їх засновують різні установи та організації. Найчастіше вони є організованою формою проведення вільного часу та підготовки до уроків для тих школярів, життєва ситуація яких потребує виховної допомоги у позашкільний час (наприклад, зайнятість обох батьків, під'їзд до місця проживання тощо) [9, с. 16].

Шкільна світлиця є закладом опікунсько-виховного характеру, який організовує школа, їй він і підпорядковується. Шкільна світлиця забезпечує можливість учням брати участь у цікавих для них заняттях, а також виконання шкільних домашніх завдань [12, с. 395].

Терапевтична світлиця – місце, де можуть отримати підтримку і допомогу діти та молоді люди, які цього потребують. Терапевтичні світлиці покликані поліпшувати емоційне самопочуття, зменшуючи психологічну напругу та неспокій у дітей з проблемами, пов'язаними з формуванням образу власної особистості і розвитком комунікативних умінь. Терапевтичні світлиці реалізують свої завдання шляхом забезпечення дітей та молоді різними формами консультування і педагогічної підтримки. Метою їх роботи є запобігання деградаційним змінам та розвиток позитивних якостей особистості. У терапевтичній світлиці організовують заняття трьох видів: масові, колективні та індивідуальні [13, с. 91].

Діяльність *читалень*, а також дитячих і молодіжних бібліотек має на меті поширення книжки і пробудження читацьких інтересів серед дітей і молоді [11, с. 156].

Простір розваг та рухливих ігор – це передусім уже згадані Йорданівські сади (парки), а також спортивні майданчики. У Польщі це найпоширеніша форма організації вільного часу дітей та молоді [там само, с. 156–157].

Центри творчої праці молоді – це система різноманітних установ, призначених для організації вільного часу молоді, пробудження та задоволення її рухових, інтелектуальних, технічних потреб та інтересів. Завдяки своєму оснащенню і професійному керівництву ці центри створюють сприятливі умови для задоволення зацікавлень молоді. Це охарактеризовані вище будинки культури із широким комплексом клубів та гуртків за інтересами [там само, с. 157].

Колонії і напівколонії для дітей та молоді є масовою формою відпочинку дітей і молоді, насамперед літньої пори [там само].

Консультації різного виду призначені допомагати молоді у виборі професії. Вони сприяють вирішенню різних виховних проблем [там само].

Орієнтовний перелік позашкільних закладів освіти є досить широким і гнучким. Це забезпечує можливість подальшого вдосконалення мережі відповідно до сучасних вимог, актуальних потреб суспільства, дитячого та молодіжного середовища. Відповідно до концепції, змісту та напрямів діяльності, матеріально-технічної бази, кадрового забезпечення, територіального розташування та особливостей соціуму позашкільні заклади освіти функціонують як комплексні або профільні. Пріоритети їх розвитку визначають конкретні умови і можливості регіонів.

Отже, аналіз сучасного стану організації позашкільної освіти в Україні і Польщі засвідчує, що вони мають багато спільного. Завдяки чинним нормативним документам, різноманітним структурам, організації і змістовній наповненості їх діяльності позашкільна освіта сприяє збагаченню особистісних якостей дітей і молоді, їхньому культурному і духовному розвитку. Водночас постає питання моделювання системи позашкільної освіти, її науково-методологічного обґрунтування і визначення структури, що ефективніше впливатиме на підвищення якості позашкільної освіти.

Література

1. *Конституція* України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України, 28 червня 1996 р. – К., 2004. – 87 с.
2. *Закон* України «Про освіту» // Освіта України: нормативно-правові документи: зб. нормат. док. / голов. ред. В. Г. Кремень. – К.: Міленіум, 2001. – С. 11–38. (Нормативно-правові документи).
3. *Закон* України «Про позашкільну освіту» // Освіта України: нормативно-правові документи: зб. нормат. док. / голов. ред. В. Г. Кремень. – К.: Міленіум, 2001. – С. 229–251. (Нормативно-правові документи).
4. *Положення* про позашкільний навчальний заклад // Освіта України: нормативно-правові документи: зб. нормат. док. / голов. ред. В. Г. Кремень. – К.: Міленіум, 2001. – С. 252–263. (Нормативно-правові документи).
5. *Державний стандарт* початкової загальної освіти // Освіта України: нормативно-правові документи: зб. нормат. док. / голов. ред. В. Г. Кремень. – К.: Міленіум, 2001. – С. 163–213. (Нормативно-правові документи).
6. *Державна* національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). – К.: Райдуга. – 1994. – С. 61.
7. *Збірник* нормативно-правових актів у сфері захисту прав дітей. – К.: ЮНІСЕФ, 2002. – 318 с.
8. *Биковська О. В.* Порівняльний аналіз позашкільної освіти в Україні і Польщі / О. В. Биковська // Позашкільна освіта та виховання. – 2006. – №1. – С. 32–51.
9. *Brzozowski M., Papla S.* Zajęcia pozaszkolne, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa, 1963.
10. *Węgrzynowicz J.* Zajęcia pozalekcyjne i pozaszkolne, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa, 1971.
11. *Wroczyński R.* Pedagogika społeczna, PWN, Warszawa 1976.
12. *Okoń W.* Nowy słownik pedagogiczny, «Żak», Warszawa, 1998.

13. *Rabczańska Dorota* (red.), *Ciągłość i zmiana w obszarze profilaktyki społecznej i resocjalizacji, «Impuls», Kraków, 2003, s. 91.*

Анонси

Наталія САВЧЕНКО

Сучасна практика позашкільної освіти в Україні та Польщі: порівняльний аналіз

Статтю присвячено порівняльному аналізу сучасної державної політики у сфері позашкільної освіти в Україні та Польщі. Розкрито питання нормативного забезпечення, організаційної структури та управлінської діяльності позашкільної освіти в цих державах.

Ключові слова: позашкільна освіта, система позашкільної освіти, типи закладів позашкільного виховання.

Наталія САВЧЕНКО

Современная практика внешкольного образования в Украине и Польше: сравнительный анализ

Статья посвящена сравнительному анализу современной государственной политики в сфере внешкольного образования в Украине и Польше. Раскрываются вопросы нормативного обеспечения, организационной структуры и управленческой деятельности внешкольного образования в этих государствах.

Ключевые слова: внешкольное образование, система внешкольного образования, типы заведений внешкольного воспитания.

Nataliya SAVCHENKO

The modern practice of adult education in Ukraine and Poland: comparative analysis

The article is aimed at comparative analysis of the current state of the state policy on adult education in Ukraine and Poland. The issue of regulatory support, organizational structure and management of adult education in these countries is disclosed.

Keywords: school education, school education system, types of after-school education establishments.

УДК 796.011.1(4-01)

Фізичне виховання і спорт у шкільній освіті європейських країн

Оксана ЯЗЛОВЕЦЬКА,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту

На сучасному етапі розвитку українського суспільства важливим завданням є вдосконалення системи фізичного виховання учнівської молоді. Серед причин реформування фізичного виховання є суб'єктивні й об'єктивні чинники. Це погіршення здоров'я дітей та учнівської молоді у зв'язку з інформаційним перевантаженням навчально-виховного процесу, недоліки традиційної системи освіти, в якій не враховано інтереси і схильності дітей, та потреба зміни підходів до фізичного виховання школярів. Зміст навчальних програм із фізичної культури кінця ХХ століття вибудовували, незважаючи на інтерес учнів до тих чи інших видів спорту та їхні індивідуальні особливості.

Для підвищення рівня рухової активності вчені шукають нові підходи до укладання фізкультурно-оздоровчих та навчальних програм. Постає потреба в реформуванні фізичного виховання у навчальних закладах України, оскільки останніми роками збільшилася кількість травмувань під час виконання фізичних навантажень на уроках фізкультури. Такі випадки трапляються, на нашу думку, через недосконалість усієї системи: починаючи зі ставлення батьків, які не зважають на фізичну підготовленість власних дітей та не вважають уроки фізкультури важливими для майбутнього дитини. А також через відсутність наступності системи фізичного виховання у країні – від дитячих садків до закладів вищої освіти. Тому потрібно вирішувати питання державного контролю системи фізичного

виховання зростаючого покоління, доповнюючи та вдосконалюючи систему державних стандартів до фізичної підготовленості учнів у напрямі індивідуалізації фізичних навантажень.

Розвиток фізичного виховання та залучення до спорту дітей і учнівської молоді має здійснюватися у контексті посилення інтеграції України в міжнародну систему освіти. Глобалізаційні процеси охоплюють освітню сферу, сприяючи інтеграції національних освітніх систем.

В умовах оновлення національної школи, активних пошуків шляхів удосконалення змісту освіти особливого значення набуває аналіз сучасного стану розвитку зарубіжної школи й раціональне використання її педагогічного досвіду, зокрема щодо організації фізичного виховання в сучасній Україні.